

Haur eta gazte literatura

Toti Martinez de Lezea

Haurrak, gazteak eta helduak beregianatu dituen idazlea

Biografia

Gasteizen jaio nintzen, duela urte asko, eta haurtzaroan neska oso ipurtarina nintzen, eta oso berritsua! Eta gaur egun ere halaxe naiz. Ez oso distiratsua ikasketetan, baina bai igerilari bikaina, lehiaketetan nahiko ongi ibiltzen nintzena. Duela berrogeita bost urte ezkondu nintzen. Albertok eta biok bi seme-alaba ditugu, suhi bat eta biloba bat. Eta nire amak laurogeita hamalau urte ditu, osasun bikaina eta buru argia oraindik.

Irakurle amorratua izan nintzen eta naiz. Joxe Miguel Barandiaranen *Hiztegi Mitologikoaren* irakurketak eraman ninduen gero niri gehien gustatzen zitzaizkidan leiendak idaztera: *Leyendas de Euskal Herria / Euskal Herriko Leiendak*. Eta Alejandro Dumasen eta Victor Hugoren liburuak sartu ninduten eleberri historikoen generoan, haiek imitatu nahi izan baintuen emakume heldua nintzela jadanik.

Garai hartarako, guraso aurreratuak izateko zortea izan nuen, Frantziara, Ingalaterrara eta Alemaniara bidali baininduten ikasketak egitera, non atera baintuen gero urte luzetan itzultzaile tekniko gisa lanean aritzeko behar nituen tituluak.

Baina pertsona geldiezina izanik, senarra eta biok Larrabetzun bizitzen jarri ginenean gure umeekin, elkarrekin antzerki talde bat sortu genuen, eta gero beste bat. Ondoren, ETBn hasi nintzen lanean, hamar minutuko programa labur batekin. Bost urte geroago, ordu eta erdiko programa bat zuzentzen nuen. Handik bidali ninduten arte.

Itzulpenekin hasi nintzen berriro eta orduan egin nuen apustua lagun batekin: baietz eleberri bat idazteko gai izan. Eta La Abadesa idatzi eta apustua irabazi nuen. Baina hura gorde, eta lan berri bat hasi nuen, *La calle de la Judería* / Judu Kale, zeina hainbat argitaletxetara bidali bainuen, baina itzuli egin zidaten. Eta horrela beste eleberri bat idazteari ekin nion, oso atsegina baitzitzaidan lantegi hori. Bitarte horretan, Ttarttalo argitaletxeak *La calle de la Judería* argitaratzea onartu zuen. Hortik aurrera argitaratzen joan ziren *Las torres de Sancho* / Santxoren dorreak, *La Herbolera* / Kattalin, *Señor de la guerra*, *Los hijos de Ogaiz* / Ogaiztarrak eta *La Brecha*, eta itzulpenak utzi nituen.

Zerbait berria probatzeagatik, Maeva argitaletxeak beraiekin argitaratzeko egindako proposamena onartu nuen. Maevarekin argitaratu nituen *La Abadesa*, *La voz de Lug*, *La Comunera*, *El Verdugo de Dios*, *A la sombra del templo*, *El jardín de la Oca* eta *La Universal*. Hauez gain bi txantxa idazten izugarri gozatu nuen: *Los grafitis de mamá* eta *Placeres Reales*.

Hori dena nahikoa ez eta Ángeles de Irisarriekin liburu bat idazteko proposamena onartu nuen, *Perlas para un collar*, Erdi Aroan Penintsulako erresumetan bizi ziren emakume kristau, judutar eta mairuei buruzko kontakizun laburrak. *Suma de letras* argitaletxeak argitaratu zituen.

Erein argitaletxeak proposatu zidan leienden liburua berrargitaratzea eta onartu egin nuen. Eta bide batez argitaratu dizkit *La cadena rota* / Hautsi da katea, *La flor de la argoma* / Otalorea, *Veneno para la corona* / Pozoia koroari, *Itahisa*, eta 7 eta 12 urte bitarteko umeentzako saila: *NUR*. Eta *Brujas*, sorginei buruzko saiakera orokor bat, eta bereziki euskal sorginena, Juan Luis Landak maisuki ilustratua. Berak ilustratu ditu *NUR*en ipuinak eta leiendak ere.

Gero iritsi zen *Mareas* / *Urak dakarrena*, Ttarttalok argitaratua. 35 emakumeren 35 historia ageri dira bertan, euskal kostaldeko 35 herritan gertatutakoak, hogei mendeetan zehar. Uste nuen gauza erraza izango zela, baina lan sendoa suertatu zen, oso pozik utzi ninduen.

Argitaratutako nire azken lanak *NUR* saileko bi liburu berriz gain, hiru eleberri izan dira: *Itahisa* / *Egunsentiko argia*, 1800 inguruko maitasun historia, gizonetzko bizkaitar bat eta emakume kanariar baten artekoa, *ENDA*, erronka berezia epiko-fantastiko-historikoa, eta errepikatu nahi dudana, esperientzia benetan atsegina izan delako eta *Y todos callaron* /

Isilpean gordea, gurasoei eta aitona-amonei omenaldi txikia, nik ere nola-bait eta batez ere haiek bizi izan zutena ahaztea ona ez delako. Azaroan, hil honetan bertan, beste eleberrri bat irtengo da: *Tierra de leche y miel / Esne eta eztizko lurra*, bi euskaldunen abenturei buruzkoa, XIII. mendeko Palestinan.

Bestalde, hitzaldiak ematen ditut han eta hemen; Maite Itoiz, musikari apartarekin emanaldiak izaten ditut; eskatzen didatenean komunikabideetan eta beste hainbat arlotan kolaboratzen dut, adibidez, abes-tientzako letrak idatziz eta musika eta antzerki abentura arraroenetan parte hartuz.

Bibliografia

Helduen literatura

- *La calle de la judería* (castellano, euskera), Ttarttalo 1998
- *Las torres de Sancho* (castellano, euskera), Ttarttalo 1999
- *La herbolera* (castellano, euskera, alemán), Ttarttalo 2000
- *Señor de la guerra* (castellano), Ttarttalo 2000
- *Los hijos de Ogaiz* (castellano, euskera, francés), Ttarttalo 2001
- *La abadesa* (castellano, euskera, alemán), Maeva 2002
- *La voz de Lug* (castellano), Maeva 2002
- *La comunera* (castellano, alemán, portugués), Maeva 2003
- *La cadena rota* (castellano, euskera, francés), Erein 2004
- *A la sombra del templo* (castellano), Maeva 2005
- *El verdugo de Dios* (castellano, alemán), Maeva 2006
- *La Brecha* (castellano), Ttarttalo 2006
- *El jardín de la Oca* (castellano, alemán), Maeva 2007
- *La flor de la argoma* (castellano, euskera), Erein 2008
- *Perlas para un collar* (con Ángeles de Irisarri, castellano), Suma de letras 2009
- *La Universal* (castellano), Maeva 2010
- *Veneno para la Corona* (castellano, euskera), Erein 2011
- *Mareas* (castellano, euskera), Ttarttalo 2012
- *Itahisa* (castellano, euskera), Erein 2013
- *ENDA* (castellano, euskera, ruso), Erein 2014

- *Y todos callaron* (castellano, euskera), Erein 2015
- *Tierra de leche y miel* (castellano, euskera), Erein 2016

Gazte literatura

- *La hija de la luna* (castellano, euskera), Erein 2007
- *El mensajero del rey* (castellano, euskera), Anaya 2004 / Erein 2012
- *Antso III nagusia* (euskera), Txalaparta 2008
- *Muerte en el Priorato* (castellano, euskera), Alfaguara Juvenil 2008

Haur literatura

- *Nur eta irlandar gnomoa* (euskera, castellano, catalán e inglés), Erein 2008
- *Nur eta oihan misteriotsua* (euskera, castellano), Erein 2008
- *Nur eta herensugearen tenplua* (euskera, castellano), Erein 2009
- *Nur eta etxe sorgindua* (euskera, castellano), Erein 2010
- *Nur eta magia-kanpamentua* (euskera, castellano), Erein 2010
- *Nur eta alfonbra hegalaria* (euskera, castellano), Erein 2011
- *Nur eta haize arrosa* (euskera, castellano), Erein 2011
- *Nur eta dortoken uhartea* (euskera, castellano), Erein 2012
- *Nur eta denboraren liburua* (euskera, castellano), Erein 2013
- *Nur eta kobazulo liluragarria* (euskera, castellano), Erein 2013
- *Nur eta altxorraren kutxa* (euskera, castellano), Erein 2015
- *Nur eta banpiroen dantza* (euskera, castellano), Erein 2016
- *Bazen behin... Kuku erloju bat* (euskera, castellano), Erein 2013
- *Bazen behin... Dragoi urdin bat* (euskera, castellano), Erein 2013
- *Bazen behin... Kristalezko bola berezi-berezi bat* (euskera, castellano), Erein 2013
- *Bazen behin... Urtemuga opari bat* (euskera, castellano), Erein 2013
- *Bazen behin... Saltoka ibiltzen zen pilota bat* (euskera, castellano), Erein 2013
- *Bazen behin... Pencil izeneko arkatx bat* (euskera, castellano), Erein 2013
- *Bazen behin... Ipotx txiki-txiki bat* (euskera, castellano), Erein 2013
- *Bazen behin... Hargina eta laminakua* (euskera, castellano), Erein 2013

Beste batzuk

- *Euskal Herriko leiendak* (castellano, euskera, ruso), Erein 2002
- *Sorginak* (castellano, euskera), Erein 2006
- *Placeres reales, Reyes, Reinas, Sexo y Cocina* (castellano), Maeva 2008

— *Los grafitis de mamá (castellano)*, Maeva 2005
nik ere nolabait

Sariak

- Zilarrezko Euskadi Saria liburu salduenari Donostiako Liburu Azokan, 2000
- Zilarrezko Luma Saria egile salduenari Bilboko Liburu Azokan, 2001 - 2002
- JUUL 1. Saria, *Nur eta irlandar gnomoa*, C kategoría (8-10 urte), 2009
- JUUL 1. Saria, *Nur eta herensugearen tenplua*, C kat. (8-10 urte), 2010 - 2011
- JUUL 3. Saria, *Nur eta oihan misterioitsua*, C kategoría (8-10 urte), 2010
- JUUL 2. Saria, *Nur eta magia-kanpamendua*, D kat. (10-12 urte), 2011
- JUUL 1. Saria, *Nur eta etxe sorgindua*, C kategoría (8-10 urte), 2012
- JUUL 2. Saria, *Nur eta alfonbra hegalaria*, C kategoría (8-10 urte), 2012
- JUUL 1. Saria, *Nur eta dortoken uhartea*, C kat. (8-10 urte), 2013 - 2015
- JUUL 3. Saria, *Nur eta dortoken uhartea*, D kategoría (10-12 urte), 2013
- JUUL 1. Saria, *Nur eta kobazulo liluragarria*, C kategoría (8-10 urte), 2014
- JUUL 2. Saria, *Nur eta denboraren liburua*, C kategoría (8-10 urte), 2014
- JUUL 1. Saria, *Nur eta altxorraren kutxa*, C kategoría (8-10 urte), 2016

SARRERA

Toti Martínez de Lezeak ibilbide luzea egina zeukan helduen literaturan, arrakasta izugarriarekin, hainbat istorio bikaini esker: *La calle de la judería*, *La Herbolera*, *Los hijos de Ogaiz*, *La abadesa...* Helduentzako hogeitak liburutik gora ditu idatziak, gehienak eleberriak eta horietako asko euskaraz eta gaztelaniaz argitaratzeaz gain, beste hizkuntza batzuetan ere argitaratu dira, alemanez, frantsesez, portugesez edota errusieraz.

Gero gazteentzako liburuak ere idatzi zituen: *La hija de la luna*, *El mensajero del rey*, *Antso III nagusia*, *Muerte en el Priorato*.

Baina NUR sailarekin lortu du izugarritzko arrakasta haur eta gazte literaturan. Nik hamaika izenburu desberdin irakurri eta aztertu ditut gaztetxoentzako sail atsegin, dibertigarri eta indartsu horretan. Eta neu ere harrapatu naute Nur-en istorioek eta abenturek.

Idazkera erraza du Totik umeentzako idazten duenean. Kontakizunaren haria arin eta interesez beterik jarraitzen du hasieratik bukaeraraino. Narratibaren teknikak bikain menderatzen ditu Totik eta istorioak harilkatzeko eta bata bestearekin lotzeko trebezia berezia du.

Nur Totiren biloba da eta pertsonaia horrengan iturri agortezin bat aurkitu du idazleak istorio berriak eta harrigarriak sortzeko.

Lehenengo liburutik konturatzen zara Nur pertsonaia atsegina, erakargarria izango dela datozen istorioetan. Liburu honen izenburua *Nur eta irlandar gnomoa da*, 2008an Erein argitaletxean argitaratua. Liburu polita, irudimentsua da, non protagonista zeltiar mitologiako gnomo irlandar bat den, Nur neskatilarekin batera. Finn da gnomo irlandarra-ren izena. Oso txikia da, txano berde puntazorrotz batez estaltzen du burua eta Nur-en lagun handia egiten da, eta Ainara, Noelia, Unai eta Peiorena ere bai, neskatilaren lagun minak laurak. Nur Larrabetzun bizi da, Bizkaiko herri txiki polit horretan. Aititek baratza eta baso antzeko zuhaitzi bat du etxe inguruan, Nur-en irudimenak oihan bihurtzen duena. Eta aititeren oihanean ibiliko da gnomoa ere ezkutatuz eta agertuz, tartetan gaiztakeria txikiak eginez eta umeen mundua magiko bihurtuz. Istorioa hunkigarria da, bizia, fantasiaz beterikoa eta umeen irudimena-rekin erraz egiten du bat. Pertsonaia maitagarria da Finn gnomoa. Hau-xe da Totiren haur literaturako liburuaren artean irakurri dudan lehenen-go obra eta egia esan behar badut asko gustatu zait.

Sail honetako bigarren liburua *Nur eta oihan misteriotsua da*, 2008an Ereinen argitaratua hau ere. Istorio honetan Nur eta bere lagunak amaren lorategi edo baratzen sartu dira eta gaua han pasatzea erabaki dute. Motxilak hartu eta kanping denda bat jarri dute. Hainbeste landa-re, zuhaitz eta zirrikitu dagoenez, uste dute misterioz beteriko oihan batean dabiltzala. Zakuetan sartuta lo egin nahiko dute, baina prakago-rrien ipuinez hizketan aritu direnez, ezin dute lo hartu, hariak eta leher eginda gero, loak mantso-mantso hartzen dituen. Esnatutakoan, oiha-nean altxor bila ibiliko dira aztarna batzuei jarraituz. Gaztetxoaren arteko adiskidetasuna, hunkipenak, pozak eta beldurrak ederki adierazita dau-de eta taldea da denen ardatza, han aurkitzen baitute beren zalantzak uxatzeko euskarria, beren nortasuna sendotzeko eta adiskidetasuna gauzatzeko helduleku segurua. Istorio polita da, baina ni ez nau guztiz bete. Baina agian nire egun txar bat besterik ez zen, umeek baibaitakit pozik irakurtzen dutela istorio hau ere.

Hirugarren liburua *Nur eta herensugearen tenplua* da, 2009an Ereinen argitaratua. Nur orain Txinan bizi da, bere gurasoak hara joan direlako lanera eta bizitzera. Adiskide berriak egin ditu eta jolas-parke izugarri batean elkartu dira Guo Guo txinatar lagunaren urtebetzea ospatzera. Baina Guo Guo desagertu egin da eta lagun batekin haren bila joaten da Nur. Parkea ikaragarria da, erraldoia eta atrakzio mota ugari daude bertan. Nur eta laguna tunel antzeko batean sartzen dira lagunaren bila, baina galdu egiten dira. Han egundoko abenturak pasatu beharko dituzte atera ahal izateko. Herensugeen bederatzi atak pasatu beharko dituzte onik atera nahi badute, ate bakoitzean igarkizun edota bestelako trikimailuren bat asmatuz. Zailak dira probak, baina bata bestearen ondoren denak gainditzen joango dira eta denetatik ondo aterako dira, atak banaka-banaka pasatuz. Herensugeen deskribapenak, apaindurak, haien motak... oso ondo deskribatuta daude eta txinatar kutsua edo ekialdekoa nabaritzen duzu narrazioaren ibilbidean zehar. Indar narratibo handia daukate pasarte hauek eta emozio ugari astintzen dizkizute barruan. Azkenik Guo Guo topatuko dute eta denak onik aterako dira festa ospakizun nahaspilatsu honetatik. Oso istorio polita da eta ekialdeko ohiturak eta bizimodua ezagutzera emateko aproposa da liburua.

Nur eta etxe sorgindua da laugarren liburuaren izenburua. Hau ere Ereinen argitaratua, 2010ean. Nur berriro Larrabetzun dago, Txinatik itzulita. Bere lagun minekin gustura dabil herrian. San Juan suaren gauan, sorgin mozorroa jantzi nahi du eta aititeren etxeko sotoan sartu da han jantziren bat aurkituko duelakoan. Gauza pilo bat dauzka han aititek. Sorgin jantzia egiten arituko da bere gustuko zapiekin. Gero berriro sotora jaitsiko da lagunekin. Txundituta geratuko dira hauek aititek hainbeste gauza eta traste zahar gordetzen duela ikusita. Susto batzuk ere hartuko dituzte tresna zaharren bat edo beste erori egiten baita haiek albotik pasatzerakoan. Ematen du sotoan izaki bizidunak daudela mugimenduan eta zaratak ateratzen. Azkenik, bakoitzak bere jantzi berezia jantzi du eta San Juan sua ospatzera joango dira herrian egin den sute handira. Saltoak, oihuak, abestiak... eta iluntzearen eta sugarren magia zerurantz biraka igotzean. Gau magikoa izaten da San Juan sua egiten denekoa eta Nur-ek eta bere lagunek gauaren magia hori zurrupatu nahi dute azkeneraino. Eskola inguruan dagoen etxe sorgindua ikustera joaten dira. Beldurra da nagusi umeen bihotz kezkatietan. Hots batzuk entzungo dituzte eta denek ihes egingo dute. Baina gero, Nur bakarrik joango da. Egundoko zarata arraroak entzungo ditu. Zer-

bait buru gainetik pasatu zaio hegan? Mamuren bat edo izpirituren bat? Gero lurrean harri zuri bat topatuko du. Hontz kume bat da. Etxera eramango du eta aititerekin itzuliko da aurkitutako tokian uztera. Aititek esango dio lehengo tokian utzi behar dela, horrela bere gurasoek aurkitu dezaketelako. Bestela hil egin daitekeela. Eta halaxe utziko dute aurkitutako lekuan. Laster etorriko zaizkio aita-amak eta hontz kumea bere gurasoekin joango da etxe sorginduko teilatura. Oso istorio polita da, sentimenduz eta emozioz betea. Ukitu ekologikoa ere baduela esango nuke.

Nur eta magia-kanpamentua da bosgarren liburua, 2010ean Erein argitaletxean argitaratua. Uda bukatzen ari da eta Nur udaleku oso berezi batera joan da, magia egiten ikasten duten kanpamentu batera. Handitan magoa izan nahi du eta orain lehenengo trikimailuak ikasiko dituzte Oliver eta Txagu Magu magoekin. Zortzi neska-mutil dira errekaondoko baserri handi batean. Baserri ondoan bi asto daude larrean. Magiako lehen ikasketak egiten hasi orduko, jakinmina piztu zaio Nurri eta gaue-tan ikusi ditu bi magoak gauza harrigarriak egiten: horien artean, usakume bat untxi bihurtzen. Mago izan beharrean aztiak baldin badira, zer? Eta bi astoak iaz ibilitako bi ume baldin badira, aztiak asto bihurtutakoak? Nurrek eta kanpamentuan dauden lagunek “Detektibeen Txipiroi Kluba” osatuko dute eta han gertatzen diren gauza arraroak ikertzen hasiko dira. Magoei entzun diete esaten aurren zortzi usakume dituztela eta untxi bihurtuko dituztela. Beldur dira zortzi usakumeak beraiek ote diren. Eurak badira usakumeak eta untxi bihurtzen badituzte? Iazko bi mutiko bikiak ez ote zituzten asto bihurtu? Misterio izugarria dute neska-mutilek beren begien aurrean eta espioitza lan bikaina egitea eskatuko die eurei misterio hori behar bezala argitzeak. Izugarrizko intriga, kezka eta zalantza sortzen da gaztetxoan taldean. Baina, misterioa argitzeko gai izango dira neska-mutilak eta beren egoera lasaituko da. Azkenean, gurasoen aurrean magia-trukoak egingo dituzte, astoak zelaian larrean dauden bitartean. Oso polita eta bizia da liburua, intrigaz, misterioz eta abenturaz betea.

Nur eta alfonbra hegalaria du izenburua seigarren liburua. Hau ere Ereinen argitaratua da, 2011. urtean. Oraingo honetan Nur Pekindik Siriara doa, Damaskora, han aitaren aldetik familia handia baitu, aitona, osaba-izebak, lehengusu-lehengusinak... Bidaia luze baten ondoren, Damaskon harrera beroa egiten diote: musuak, besarkadak, ongi etorria... Familia berria ezagutu du. Osaba-izebek maitasun handiz hartu dute

beren etxean. Egun batean, zokora eramango dute, gure azoken antzeko zerbait baina oso desberdina eta berezia Nurrentzat: hango usainak, mota askotako espeziak, koloretako zapiak, alfonbrak etabar ezagutuko ditu. Eta alfonbra-saltzaile batek Yasminaren ipuina kontatuko die: Yasminak uste zuen alfonbra denda batean bi gizonen harrapatu egingo zutela eta estualdi horretan esan zuen: “Oxala hemendik alde egingo banu.” Eta alfonbra hegalaria batean ihesi atera zen airean. Gero, kalifaren gizonak etorri, alfonbra ikusi eta kalifaren jauregira eraman zuten Yasmina, alfonbra eta guzti. Kalifaren gizonekin alfonbrak ez zuen hegan egiten. Eta haserre zeuden. Estualdi hartatik askatzeko, Yasminak berriro esan zituen hitz magikoak: “Oxala hemendik alde egingo banu”, eta hegan atera zen handik ere. Beste egun batean, alfonbra saltzailearengana itzultzen da berriro Nur; honek paper zahar bat (agian, plano bat?) ematen dio. Misterioaren sentsazioa ederki adierazita dago. Sekretuaren bila dabil Nur. Egundoko abenturak gertatuko zaizkie neskari eta honen lehengusuei. Erastun magiko bat lortuko du Nurrek eta gaizkileak menderatuko ditu. Ipuin arabeetako osagai guztiak ageri dira istorio honetan: alfonbra-saltzaileak, alfonbra hegalaria, erastun magikoak, kutxa eta kofreak, giltza magikoak, kriseiluak eta kriseiluko jeinuak, ekintza miresgarriak... eta bukaera zoriontsuak. Oso polita, zirrargarria, misterioitsua eta abenturaz betea. Istorioa oso ondo lotuta dago.

Nur eta haize arrosa da zazpigarren liburuaren izenburua. Ereinen argitaratua, 2011n. Nurrek espero ez zuen opari bat jaso du. Aititek etxetxo bat egin dio oihanean, lorategian, eta haren ondoan lau puntu kardinalak adierazten dituen biribil handi bat lurlean markatuta, “haize arrosa” bat. Aurkikuntza horrek eta beren irudimen mugagabeak urrutiko lurretan, Iparburuan, abentura kitzikagarri bat bizitzera eramango ditu Nur eta haren lagunak. Ametsezko edo irudimenezko bidaia arrotz eta estrainio samarra suertatzen da, baina behin bidaian sartuz gero (Harry Potter-ek tren geltokiko horma zeharkatutakoan bezala), oso ondo azalduta daude Iparraldeko herrialdeetako ohiturak (Santa Klaus, elur-lerak, elur-oreinak...), pertsonaia mitologikoak (trollak, gnomoak, krakenak edo itsasoko munstro erraldoi eta beldurgarriak...), hango biztanleak (samiak) eta haien ohiturak eta bizimodua, egunsenti borealak...

Atsegina eta polita suertatzen da liburua eta umeek gauza berri asko ikasteko eta ezagutzeko balio izan dezake, batez ere zibilizazio eta jende mota desberdinei buruz.

Nur eta dortoken uhartea da zortzigarren liburua, 2012an Erein argitaletxean argitaratua. Oraingo emanaldian, Nur eta lagunak, Yi-Yi, Hildehiro eta Ander Txina hegoaldeko Hainan uhartera joango dira. Han dortoken ospitalea ezagutuko dute eta abentura zirraragarriak biziko dituzte itsas-izarren, marrazoen, izurdeen, dortoken eta koloretako arrainen artean. Bereziki Kaliko izeneko dortoka erraldoi bat ezagutuko dute, hara sendatzera eramandakoa, eta gero itsasora ihes egiten duena. Nurrek hondartzan topatuko du ustekabea eta harekin itsas azpian ibiliko da eta barakuilu-maskor bat hartuko du kolore nakaratu desberdinak hartzen dituena, eta itsasoko hots desberdinak aterako dituena. Gero, hondartzako areetara irtengo da dortoka. Nur bere lagunekin aurkituko da hondartzan eta han ikusiko dute Kaliko, lehorrean, zuhaitz baten ondora joaten. Txoko hartan berrogei dortoka kume ikusiko dituzte arrautzetatik ateratzen eta itsasora arin-arin joaten, segurtasun bila, lurrean edozein piztiak jan baititzake dortoka kume babesgabe haiek. Zirraragarria eta ederra ikuskizuna! Aurrerago, Pirata Bizarbeltzekin borroka egin behar izango dute eta irabazi gainera. Istorio interesgarria eta polita, sentsazio eta bizipen gozo eta gogoangarriz betea.

Nur eta denboraren liburua da bederatzigarrena, 2013an Erein argitaletxean argitaratua. Uda etorri da eta euria ari du atertu gabe. Oporrak dira, jolaserako garaia, baina eguraldi honekin Nurrek eta haren lagunak ez dakite zer egin jostatzeko. Amamak esanda, Nurrek liburu bat hartzen du apaletik, *Denboraren liburua*; liburu trokelatua da eta Nurren eta lagunaren artean erakartzen du. Liburua hartu eta aititeren oihanera joaten dira jolastera eta liburuan sartzen dira denak. Magiaren artez bezala, Erdi Arora eramango ditu liburuak, Robin Hood eta Marianen garaietara. Liburuko gazteluan sartuko dira eta Nottingham-en aurkituko dute beren burua Nurrek eta haren lagunek. Robin Hood ezin da aipatu ere egin, bestela sherifak gazteluko dorrean bahituta sartuko baitzaitu. Lady Marian, Robin Hooden andregai, sherifarekin ezkontzera doala jakiten dute. Robin Hooden basora joan behar dute lehenbailehen abisatzera Marian sherifarekin ezkontzera behartu nahi dutela. Abentura ugariren ondoren, lortuko dute beren helburua. Robin Hood gaztelura joango da eta garaile aterako da eta, azkenik, Lady Marianekin ezkonduko da, Larrabetzuko umei esker. Historia oso polita da, ongi

kontatua dago eta intertextualidadea oso ondo txertatuta dauka bi istorioak, Nurrena eta haren lagunena eta Robin Hoodena, maisuki lotuz.

Nur eta kobazulo liluragarria da hamargarren liburua, 2013an, Erein argitaletxean, argitaratua. Nafarroako lurretara, Orbaizetara joan da Nur, Iraia eta Maddi, bere adiskideekin eta Iratiko oihanean barrena sartu dira, milaka pagoren artean. Izadi basatian, bete-betea, dabilta eta hantxe ezagutuko ditu Nurrek beste lagun batzuk: Koldo, iratxo-gidaria; Basajaun eta Basandere, oihaneko nagusiak; Anxo, Arpeako kobazuloan bizi den erraldoi zintzoa; Hodeia, urrezko orrazia galdu duen lamina; prakagorri txiki-txikiak eta Izel, zaldi beltz bikain bat kopetan izar zuria daukana. Beren ibilaldian, zuhaitz izugarri baten barruan egongo dira; basoan gauza harrigarriak erakutsiko dizkie Koldo iratxoak; ehunka zaldi ikusiko dituzte trostan. Gauez, ganbarara joango dira kuxkuxeatzera, baina atea itxiko zaie; hala ere, han aurkituko dituzten asmakizun batzuk asmatuz eta pista batzuk deszifratuz, lortuko dute atea irekitzea, lotara joan aurretik. Gero, literatan lo ezin egin eta lurrean koltxoiak bota eta elkarren ondoan egingo dute lo goxo-goxo. Oso ondo uztartuta daude liburuan zehar basoaren magia, pertsonaia mitologikoak (iratxoa, galtzagorriak, basajauna, lamina...), zuhaitz erraldoiekiko miresmena. Arpeako koba misterioitsua... Liburu polita, intrigaz eta emozioz bete.

Nur eta altxorraren kutxa da hamaikagarrena, 2015ean Erein argitaletxean argitaratua. Hondartza giroan kokatzen da liburua. Surf ikastaro batzuetara joaten dira Nur eta lagun batzuk, baina handik ihes egin eta itsas bazterrean dagoen koba batera sartuko dira eta han, barruan, ur garbi-garbia eta urdina topatuko dute eta barruko aintzira antzeko bat guttiz argizatua dagoena, kobaren sabaia ezabatu eta zero urdina ageri baita goialdean. Toki zoragarria da, eta han barruan hondartza txiki bat dago, eta barruan Nur uretan murgildu eta altxor bila hasi da edo maskor bila, zerbait berezia eta baliotsua aurkituko duen biozkada sentitzen baitu. Abentura zirrargarriak bizi ondoren kutxa zahar bat eta giltza herdoildu bat aurkituko ditu. Eta handik istorio berriak ezagutuko ditu, kutxa hark kostaldeko emakumeen sekretuak ere gordetzen baitzuten. Istorio polita, bizia, originala da.

Honaino NUR sailean irakurri ditudan liburuak. Baina Totik badu beste sail bat *Bazen behin...* hasten dena, 6-7 urteko umeentzat egina, non marrazkiek indar handia hartzen duten eta historiak laburrak eta errazak diren, irudimenez eta istorio politez osatuta badaude ere. Hauek

dira *Bazen behin...* sail horretako izenburuak: *Kuku erloju bat*, *Dragoi urdin bat*, *Kristalezko bola berezi-berezi bat*, *Urtemuga opari bat*, *Saltoka ibiltzen zen pilota bat*, *Pencil izeneko arkatz bat*, *Ipotx txiki-txiki bat* eta *Hargina eta laminakua*.

Ez noa banan-banan hauek denak aztertzen hastera oso luze joko ligukeelako, baina hainbat ezaugarri eta balore aipatu nahi nituzke ipuin hauetan. Orokorrean ipuin jostalariak dira, irudimenez eta iradokizunez beteak. Batzuk alaiak dira, xamurrak, hunkigarriak, beste batzuk nostalgiaz beteak, aspaldiko oroimenez kargatuak, sentiberak. Ipuin klasikoan kutsua dutenen ondoan, ipuin originalagoak eta bereziagoak ageri dira. Baina denetan, ipuinaren egitura jostun egoki batek josita bezala ageri da, ondo lotuta eta garatuta.

Eta Totiren liburuak, bereziki NUREn saila, aztertu ondoren puntu hauek azpimarratu nahi nituzke bere obran:

1. Istorioa beti ongi egituratuta ageri da, gertakizunak elkarri ondo lotuta, kontakizunaren koherentzia eta kohesioa modu egokian mantenduz.
2. Pertsonaiak modu egokian lantzen ditu, kontuan hartuz pertsonaia horiek umeentzako direla eta sinesgarritasuna eduki behar dutela. Pertsonaia mota asko ageri da bere obran, bakoitza bere izaera eta berezitasunekin.
3. Kontatzen dituen istorioak gehienetan biziak dira, irudimenez, abenturaz eta fantasiaz beteak.
4. Jende mota eta ohitura diferenteak ageri dira obra osoan zehar hainbat nazio eta lurraldetako pertsonaiak, mitologia, izaera... errespetu handiarekin azalduz. Honek eragingo du umeen nazioartekotasunaren kontzeptua irekia, zabala, begirunez beterikoa izatea.
5. Gizabalore ugari ageri dira obra osoan zehar, hala nola: adiskidetasuna, ausardia, ekimena, gauzak taldean konpontzeko joera, ikuspegi ekologikoa balioestea, gurasoekiko eta aitita-amamarekiko konfiantza eta maitasun giroa, norberaren herriarekiko maitasuna eta beste herrialdeekiko begirunea eta miresmena, amalurrarekiko atxekimena, familiako kideenganako onespena eta elkartasuna, ...
6. Lurralde desberdinetako pertsonaiak, bizimodua, ohiturak, sineskerak... errespetatzeaz gain, maisuki deskribatzen ditu.

7. Umeen irudimena pizten du magia moduko egoerak planteatuz eta azalduz, fantasia erabiliz, abentura zirrargarriak bizitzera bultzatuz.
8. Neska-mutilen rolak berdintasunerantz bideratuta daude, neska zein mutila izan daitekeelarik ekintza heroiko eta gogoangarri bateko protagonista.
9. Erabiltzen duen hizkuntza aberatsa baina aldi berean ulergarria eta bizia da. Eta lantzen dituen gaiak, kontzeptuak, gertaerak umeen bizimodutik oso gertukoak dira eta umeak erraz asimilatzen ditu.
10. Eta balorerik garrantzitsuenetakoa eta askotan kontuan hartzen ez dena, Totik kontatzen dituen istorioek umeen bihotza eta arima harrapatzen dituela, sentimendu jatorrak, miresmena, inbidia sangoa piztuz haien izpirituetan.

ELKARRIZKETA

Elkarrizketatzailea: Iñaki Zubeldia (I.Z.)

Elkarrizketatua: Toti Martínez de Lezea (T.M.L.)

- I.Z.: Berandu samar heldu zenion literatura idazteari, zehazki zenbat urterekin?
- T.M.L.: Ia berrogeita hamar urterekin, apur bat berandu, baina dirudienez ueña orduantxe zen.
- I.Z.: Baina seguru idazten hasi aurretik irakurle amorratua izan zinenela. Noiz sortu zitzaizun irakurtzeko grina hori?
- T.M.L.: Bai, irakurtzeko pasioa beti izan dut gogoratzen naizenetik... Eta "serio" irakurtzen hasi nintzen hamaika edo hamabi urtekin.
- I.Z.: Joxe Migel Barandiaranen Hiztegi Mitologikoak zenbaterainoko eragina izan zuen zu Leyendas de Euskal Herria / Euskal Herriko Leiendak idaztera bultzatzeko?
- T.M.L.: Hiztegi Mitologikoak eta Barandiaranen beste liburu batzuk ere bai, eta Azkuerenak, Satrustegirenak... Ezusteko mundua aurkitu nuen liburu horietan eta ez dut inoiz utzi.

- I.Z.: Gero Alejandro Dumasen eta Victor Hugoren liburuek sartu zintuzten eleberrri historikoen generoan, helduentzako literaturan. Nola sortu zen zugaran idazteko gogo hori, eta zure bizitzaren zein fasetan?
- T.M.L.: Egia esan, liburu bat idaztea ez zitzaidan inoiz burutik pasatu, unea iritsi zen arte! Hasieran joko bat bezala egin nuen, apustuagatik.
- I.Z.: Nola hartzen da lehenengo obra haiei argitaletxeek ezezkoa ematea? Desanimorik ez al zuen piztu horrek zugaran?
- T.M.L.: Pentsatu nuen ez nintzela nahiko ona izango argitaratzeko, baina esperientzia gustatu egin zitzaidan eta idazten jarraitu nuen, niretzat bakarrik.
- I.Z.: Eta liburua onartu, argitaratu eta gero etorri zen arrakasta nola hartu zenuen? Autoestima eta gehiago idazten jarraitzeko gogorik sentitu al zenuen?
- T.M.L.: Denbora osoz idazten aritu ahal izateko, nire itzultzaile lanari utzi egin behar izan nion, baina hori jada hiru liburu argitaratuta nituenean izan zen...
- I.Z.: Oker ez banago, helduentzako obra pilo bat idatzi eta arrakasta handia lortu ondoren, eman zenuen jautzia haur eta gazte literaturara. Nola eta zergatik gertatu zen hori? Gehiegi galdetzea ez bada, zenbat urterekin gutxi gorabehera?
- T.M.L.: Gure alaba eta suhia bizi izatera Txinara joan zirelako eta gure biloba bakarra haiekin eraman zutelako. Haren falta handia nabaritu nuen eta harentzat idaztea hura hurbilago sentitzeko modua zela pentsatu nuen. Nik jada 58 edo 59 urte nituen.
- I.Z.: Zailtasunik izan al zenuen mundu berri honetan sartzerakoan?
- T.M.L.: Ba ez, ez nuen zailtasun berezirik izan. Idazle batek nahi duena idatzi behar du, baina hori gero jendearen gustukoa izatea beste gauza bat da.
- I.Z.: Zer edukitzen zenuen gogoan umeentzako idazterakoan?
- T.M.L.: Orduan eta orain, haien lekuan jartzen saiatzen naiz, haiei nola hitz egiten duten entzuten diet, neska nintzeneko garaia gogoratzen ditut, eta hegan egiten uzten diot irudimenari.

- I.Z.: Zure ustez zein ezaugarri behar lituzke haur literaturako obra batek kalitatezkoa izateko?
- T.M.L.: Galdera zaila. Beharbada idazterakoan helduak garela ahaztea, irakasten ez saiatzea, berriro umeak izaten jolastea eta haientzat idaztean gozatzea.
- I.Z.: Bada kalitaterik haur literaturan?
- T.M.L.: Bai, eta kalitate handia. Ume eta gazteentzako idazle oso onak daude.
- I.Z.: Esan beharrik ere ez dago umeek helduek bezalaxe interes handiz irakurri dituztela zure obrak. Umeekin egoteko aukera izan duzunean, zer esaten dizute umeek? Zer baloratzen dute zure obran? Zein dira umeek esan dizkizuten gauzarik politenak?
- T.M.L.: Sarritan egoten naiz umeekin. Larrabetzun bizi naiz, ume asko bizi diren herri txikian.? Eta askotan joaten naiz eskoletara, ikastoletara eta institutueta umeekin eta gazteekin hitz egitera. Gustuko dute NUR-pertsonaia neska normala izatea. Kartak eta mezuak jasotzen ditut eta poz handia ematen didate esaten dutenean: “liburu hau nire bizi osoan irakurri dudana onena da”. Zeinen jatorrak diren umeak!
- I.Z.: Nola ikusten duzu Euskal Herriko haur literatura? Zein hutsune ikusten dituzu? Zer hobetuko zenuke?
- T.M.L.: Euskal haur literatura oso une onean ikusten dut, eskaintza literario handiarekin.?Hutsuneak? Beharbada liburu “lodiagoak” falta dira. Umeek eta gazteek liburu lodiak ere irakurtzen dituzte, gustatzen bazaizkie.?Ez dakit zer hobetuko nukeen, agian, ezer ez.
- I.Z.: Nola ikusten duzu haur literaturaren kritika edo analisisa? Behar bezala baloratuta dagoela uste al duzu? Hemen ere zerbait gehiago egin beharko litzatekeela iruditzen al zaizu?
- T.M.L.: Uste dut haurren literatura gutxi balioetsita dagoela.?Kritikari literarioek genero hau ignoratu egiten dute eta hartaz arduratzen diren analista gutxiak oharkabean pasatzen dira komunikabideentzako.?Arreta jartzen zaie soilik Eguberriak bezalako data bereziak datozenean.
- I.Z.: Beste zerbait erantsi nahi duzu?

T.M.L.: Umetan ez baduzu irakurtzen, heldutakoan ere ez duzu irakurriko. Argitaletxe, idazle, ilustratzaile eta itzultzaileen ahalegina ikaragarri garrantzitsua da, eta euskaraz gehiago oraindik. Beraz, mila esker nik ezagutu ere egin gabe arlo hau lantzen ari den hainbeste jenderi. Nire kasuan, euskaraz argitaratzeko ametsa egia bihurtzeagatik, nire esker ona EREIN argitaletxeari.